

Голові разової спеціалізованої вченої ради ID 462
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет», доктору
юридичних наук, професору, професору кафедри
цивільного права та процесу юридичного факультету
Заборовському Віктору Вікторовичу

вул. Підгірна, 46, Ужгород, 88000, Україна

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора

Майданика Романа Андрійовича

на дисертацію Логойди Володимира Михайловича на тему:

«КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ:

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ»,

подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ID 462

**у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний
університет» на здобуття наукового ступеня доктора філософії**

в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю «081» Право

«28» жовтня 2022 р.

**МАЙДАНИК Роман
Андрійович**

Автор цифрового підпису

МАЙДАНИК Роман Андрійович

Дата: 2022.11.21 19:43:26

+02'00'

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Логойди Володимира Михайловича присвячене актуальній темі порівняльно-правового аналізу криптовалют як об'єкта цивільних прав.

Суспільні відносини з приводу використання такого інноваційного феномену, як криптовалюта, не лише мають місце, але й стрімко розвиваються у

всіх правопорядках світу. Україна є лідером у регіоні «Європа» і займає 4 місце в світі за рівнем проникнення криптовалют у суспільно-економічне життя. Обсяг операцій резидентів України в криптовалюті становить еквівалент € 1 млрд. щодня, що у понад 50 разів перевищує капіталізацію українського ринку цінних паперів (не враховуючи ОВДП). Ринкова капіталізація всіх криптовалют, присутніх на ринку, станом на початок IV кварталу 2021 складає \$2,265 трлн., а кількість осіб, які використовують криптогаманці на основі технології блокчейн, по всьому світу на цей же момент часу становить близько 80 мільйонів осіб, тобто 1% населення планети.

Проблеми цивільно-правового регулювання криптовалюти є одним із важливих факторів розвитку права щодо криптовалют в Україні на засадах правової визначеності та ефективного захисту прав на ці майнові блага.

Наразі право України не має ефективного законодавства щодо криптовалют, що створює ризики правової невизначеності і неналежного захисту прав на ці об'єкти. Цивілістична доктрина щодо криптовалют перебуває на етапі формування і характеризується значним рівнем дискусійності більшості актуальних питань щодо цієї правової конструкції. Додаткова актуальність рецензованого дисертаційного дослідження викликана схожим станом цивільно-правового регулювання і цивілістичної доктрини практично в усіх країнах світу, з огляду на новизну правового явища криптовалют. Цим зумовлена витребуваність системних цивілістичних досліджень у контексті порівняльно-правової характеристики криптовалют як об'єкта цивільних прав.

Зазначені положення демонструють актуальність обраної теми дослідження Логойди В. М., у якій дисертант спробував знайти відповідь на низку питань, вирішення яких становить основу для подальшого розвитку науки цивільного права, а також юридичної практики.

Оцінка змісту дисертаційного дослідження

Автор визначив мету дослідження, яка полягає у визначенні цивільно-правової природи криптовалюти як об'єкта цивільних прав на основі порівняння

поглядів і підходів правових систем різних держав світу, задля розробки пропозицій органам державної влади України щодо нормативного врегулювання криптовалюти та його подальшого удосконалення з використанням кращих світових практик.

У роботі чітко сформульовані об'єкт і предмет, а положення, що виносяться на захист, мають достатнє обґрунтування в тексті дисертації.

Структура дисертації Логойди В. М. є логічною, відповідає меті та завданням дослідження.

Відповідно до поставленої мети дисертант формулює основні завдання, зокрема: здійснити комплексний огляд наявної національної нормативно-правової бази з питань регулювання правовідносин щодо криптовалюти (для визначення рівня її відповідності сучасним вимогам та потреби в удосконаленні), а також наявних результатів наукових досліджень в Україні та за кордоном, відібрати релевантні методи дослідження проблеми; встановити юридичні ознаки криптовалюти та технічні принципи її функціонування і на їх основі запропонувати наукову дефініцію криптовалюти; класифікувати криптоактиви взагалі, визначити місце криптовалюти у даній класифікації, а також диференціювати її від суміжних та схожих фінансово-технологічних продуктів; виявити основні проблеми кваліфікації криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав, прийнятій у вітчизняній науці цивільного права; провести аналіз кваліфікації криптовалюти як об'єкта цивільних прав за законодавством, адміністративною та судовою практикою зарубіжних країн для виокремлення досвіду, доцільного до запозичення у національне законодавство України; виявити недоліки правового регулювання криптовалюти в Україні за наслідками аналізу його історії та перспектив розвитку; розробити пропозиції по удосконаленню правового регулювання криптовалюти в Україні на основі вивченого досвіду зарубіжних країн.

Перший розділ «Теоретико-методологічна основа дослідження криптовалюти як об'єкта цивільних прав» присвячений дослідженню генези криптовалюти, її технічних та юридичних рис, визначенню проблем її правової

кваліфікації, огляду теоретичних досягнень інших вчених у цій сфері наукових знань.

У цьому розділі відображені загальні технічні принципи функціонування технології розподіленого реєстру і юридичне значення досягнення консенсусу відносно його стану у певний момент часу для вирішення проблеми подвійних витрат; розглянуто пропозиції щодо надання дефініції поняттю «криптовалюта» та надано авторський її варіант та оцінку авторських варіантів окремих дослідників; розкрито співвідношення термінів «віртуальні активи», «криптоактиви», «криптовалюта», «віртуальна валюта», «цифрова валюта», «цифрові гроші», «електронні гроші»; наведена класифікація криптоактивів; розроблено наочну схему класифікації грошей і квазі-грошових інструментів у їх співвідношенні з класифікацією криптоактивів; визначено характерні ознаки криптовалюти як об'єкта цивільних прав.

У другому розділі «Правове регулювання криптовалюти в зарубіжних країнах» основна увага приділена вивченню досвіду правового регулювання криптовалюти іноземними країнами.

Третій розділ «Удосконалення правового регулювання криптовалюти в цивільному праві України» присвячений аналізу проблем правового регулювання криптовалюти в Україні.

Здобувачем обґрунтовано авторську класифікацію форм і видів існування грошей, в якій автором пропонується, крім зазначення фіатних (національних та іноземних валют) та квазі-фіатних (електронні гроші) грошей, виокремити категорію приватні гроші та допустимість у цивільному обігу такої їх частини як централізовані віртуальні валюти та децентралізовані віртуальні валюти (криптовалюти) і, відповідно, недопустимість грошових сурогатів (стор. 25 дис.).

Запропоновано деталізувати (розширити) перелік об'єктів цивільних прав, вказаний у ст. 177 ЦК України, шляхом внесення змін до неї з метою класифікації нових фінансово-технологічних явищ. Зокрема запропоновано ввести до цієї класифікації такий об'єкт цивільних прав як цифрові приватні (нефіатні) гроші, в тому числі такий їх підвид як децентралізована віртуальна валюта

(криптовалюта), як особливої форми грошей. Цей об'єкт пропонується класифікувати в підкатегорії об'єкту цивільних прав «інше майно» (стор. 25 дис.).

Автором виявлено кваліфікаційні ознаки криптовалюти для її віднесення до певної групи об'єктів цивільних прав, зокрема: це явище віртуального, а не матеріального світу; неспоживний об'єкт; на практиці виконує функцію засобу платежу щонайменше по грошових зобов'язаннях приватного характеру (а іноді – і публічного); є родовим (замінним), а не індивідуально визначеним об'єктом; є подільним об'єктом; є потенційно оборотоспроможним об'єктом; може належати будь-якому суб'єкту права (стор. 95–96 дис.).

Концептуально важливе значення має запропоноване автором поняття криптовалюти, що визначена як «віртуальний актив (різновид цифрових приватних грошей) з відкритим вихідним кодом, заснований на технології розподіленого реєстру або подібній технології, який не має центрального адміністратора, захищається засобами криптографії та використовується в однорангових (децентралізованих) віртуальних мережах між їх учасниками та за їх згодою в якості міри вартості та засобів обігу, платежу і збереження вартості» (пропозиції до ст. 192 ЦК України) (стор. 6, 50, 96 дис.).

Заслугове схвалення і підтримки обґрунтована автором класифікація видів криптоактивів за їх правовою природою (з поділом на криптовалюти та криптокотени, а останні: на платіжні токени, утилітарні токени, токенізовані активи та гібридні токени) (стор. 7).

Обґрунтовано авторське поняття інформації, яке пропонується впровадити в положення ст. 200 ЦК України (доповнивши її призначенням цього об'єкта цивільних прав) у такій редакції: «інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді і призначені для комунікації між людьми стосовно фактів, речей, ідей та понять в рамках певного контексту» (стор. 27, 65, 98 дис.).

Загальної підтримки заслугове обґрунтований автором висновок щодо критеріїв відмежування криптовалют від електронних грошей, а саме: якщо для

електронних грошей характерна наявність централізованого емітента та його зобов'язання по погашенню (викупу) електронних грошей, номінованість у національній (а в майбутньому – і в іноземній) фіатній валюті, обмеженість ареалу використання, наявність грошового забезпечення (не нижче номінальної суми електронних грошей), прозорості операцій тощо, то класичні криптовалюти побудовані на принципах децентралізації, відсутності зобов'язаних по них осіб, необмеженості ареалу використання, анонімного характеру використання (стор. 27, 44 дис.).

Заслугове підтримки є висновок автора про те, що «поняття «криптовалюта» та «криптоактиви» не є ... взаємозамінними, а співвідносяться як частина і ціле» (стор. 42 дис.).

Автором обґрунтовано позицію щодо необхідності визначення у цивільному законодавстві України такого об'єкту цивільних прав (в рамках категорії «інше майно») як особлива форма грошей – цифрові приватні (нефіатні) гроші, а саме: такого їх підвиду як децентралізована віртуальна валюта (криптовалюта); проведено огляд наукових досліджень правової природи криптовалюти.

Автор доводить, що передбачена Законом України «Про віртуальні активи» пряма заборона на використання криптовалюти як засобу платежу та бути предметом обміну та товари, інше майно, роботи та послуги суттєво звужує обсяг цивільних прав суб'єктів приватного права з набранням цим законом чинності порівняно з існуючою на момент набрання чинності законом практикою. Такий підхід суттєво обмежує, якщо не скасовує визначальну ідею розробників криптовалюти як інструменту готівкових розрахунків у мережі Інтернет. Це є несумісним із загальносвітовою тенденцією цифровізації всіх сфер життя суспільства і очевидно не відповідає як потребам споживачів, так і інтересам суб'єктів господарювання, для яких технологічна зручність проведення розрахунків з клієнтами є одним із факторів збільшення продажів (стор. 21 дис.).

Заслугове підтримки застосований автором методологічний підхід, який передбачає глобальне дослідження правового регулювання криптовалюти в іноземних країнах, що охоплює всі основні країни в тому чи іншому регіоні світу, не обмежуючись лише визнаними економічними лідерами, з метою максимально репрезентативного і глобального порівняльно-правового аналізу регулювання правового статусу криптовалют. З цією метою автор поділив країни на такі умовні групи : країни ЄС та ЄАВТ; англо-саксонські країни (США, Канада, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія); країни СНД; країни Азії, Африки та Латинської Америки (стор. 100 дис.).

Здобувач дійшов висновку, що основними підходами до визначення правової природи криптовалюти у світі наразі є такі: (1) законний платіжний засіб, обов'язковий для прийняття всіма фізичними та юридичними особами, а також державою; (2) нефіатний платіжний засіб, який може використовуватися фізичними та юридичними особами за їх згодою; (3) нефіатний платіжний засіб, за яким криптовалюта розглядається як інше майно (цифрові приватні гроші, цифрову валюту), однак забороняється офіційно або рестрикційною правозастосовчою / банківською практикою її до обігу всередині країни; (4) фінансовий (біржовий) актив (інструмент) з функцією засобу обігу; (5) нематеріальний (віртуальний, цифровий) актив взаємозамінного характеру з функціями засобу обігу та платежу (квазігроші); (6) нематеріальний (віртуальний, цифровий) актив, який може бути об'єктом інвестування та виконувати функцію засобу обігу, але за ним не визнається функція засобу платежу; (7) нематеріальний (віртуальний, цифровий) актив, обіг якого всередині країни заборонено повністю або частково (наприклад, не заборонено резидентам при здійсненні ними операцій за кордоном); (8) товар, майнові права, цінні папери або інші об'єкти цивільних прав, як із заборонаю обігу всередині країни, так і без неї (стор. 177–179 дис.).

Автор доводить, що поточна позиція як на рівні ЄС, так і на рівні переважної більшості держав-членів, полягає у тому, що регулювання цього

правового явища входить до так званої спільної компетенції ЄС та його держав-членів (стор. 102 дис.).

Здобувачем встановлено, що країни по-різному визначають місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав, а саме, як: законний платіжний засіб, резервна валюта; нефіатний платіжний засіб (цифрові приватні гроші, цифрову валюту) або прирівнюють її до статусу іноземної валюти; фінансовий інструмент (біржовий актив) з функцією засобу обігу; нематеріальний (віртуальний) актив взаємозамінного характеру з функціями засобу обігу та платежу (квазігроші); нематеріальний (віртуальний) актив, з функцією засобу обігу, але без функції засобу платежу; нематеріальний (віртуальний) актив, обіг якого всередині країни заборонено; товар, майнові права, цінні папери або інші об'єкти цивільних прав тощо.

Автор доводить, що позиція ФРН щодо розгляду криптовалюти як приватних грошей, як замітника фіатних грошей за цивільно-правовими зобов'язаннями, є найбільш логічною і юридично обґрунтованою з усіх європейських країн та одним з кращих світових підходів, який доцільно запозичити Україні. При цьому криптовалюта не визнається електронними грошима та іноземною валютою, а відноситься до категорії фінансові інструменти (стор. 107 дис.).

Заслуговують уваги висновки автора про існуючі підходи щодо правової природи криптовалюти в інших країнах-членах ЄС, зокрема як засобу обміну, що можна передавати, зберігати або обмінювати в електронному вигляді (Франція, стор. 108–109 дис.) та як платіжного засобу, що не має статусу законного засобу платежу – на зразок італійської ліри, яка виведена з обігу у зв'язку з введенням євро, або іноземних валют, якщо це передбачено відповідним договором сторін. При цьому, італійською практикою вироблено правило, згідно з яким боржник вправі замінити (а кредитор зобов'язаний прийняти) платіж криптовалютою на платіж фіатними грошима по курсу на день платежу, тоді як, навпаки, кредитор не вправі вимагати виконання грошового зобов'язання у фіатній валюті, якщо сторони домовилися про проведення

платежу у криптовалюті і боржник на цьому наполягає (Італія, стор. 109–110 дис.)

Здобувач обґрунтовує висновок, що за правом США залежно від функціоналу криптоактиву та способу реалізації прав на нього криптоактив може визнаватися квазігрошима (цифровою валютою), фінансовими інструментами, біржовими активами (зокрема, ф'ючерсні контракти), або «іншим майном». В останньому випадку йдеться про «цифровий вияв цінності, що функціонує як засіб обміну, одиниця обліку та/або і не має законного статусу у будь-якій юрисдикції». Тобто, з метою оподаткування правочини з криптовалютами розглядаються як бартерні (не як переказ грошей). При цьому, криптовалюта може бути використана її держателями для оплати товарів і послуг, а також в інвестиційних цілях (стор. 126–128 дис.).

Право Великої Британії розглядає криптовалюту як підкатегорію більш широкої категорії «криптоактиви», під якими розуміються захищений криптографією цифровий вираз вартості або договірних прав, що використовує певний тип технології розподіленого реєстру і може бути переказаний, збережений або торгуватися електронним шляхом. Криптовалюта представлена токенами обміну (exchange tokens), що використовуються як засіб обігу або в інвестиційних цілях, на відміну від інших криптоактивів – токенів цінних паперів (security tokens) та утилітарних (користувацьких) токенів (utility tokens) (стор. 129 дис.).

Здобувач звертає увагу на обґрунтовані Робочою Групою з юрисдикції Комісії з технологічного права Уряду Її Величності висновки щодо правової природи криптоактивів: (1) криптоактиви мають всі юридичні характеристики майна і повинні розглядатися як такого згідно з принципами англійського права; (2) нематеріальний характер криптоактивів, криптографічна аутентифікація (необхідна для роботи з ними), використання технології розподіленого реєстру (тобто, по суті знаходження доказів права власності на об'єкт у третіх осіб, а не лише у власника), децентралізований характер та управління об'єктом шляхом консенсусу не суперечить кваліфікації криптоактивів як майна; (3) тим не менше,

криптовалюта не може бути предметом закладу (як виду застави), оскільки таким може бути лише річ матеріального світу, яку можна фізично передати у володіння заставодержателя, тоді як криптовалюта є об'єктом світу віртуального (стор. 131 дис.).

Автором встановлено, що прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» є рестрикційним щодо криптовалют (зокрема забороняє виконання ними функцій засобу обігу та платежу) і погіршує правове становище громадян та юридичних осіб, порівняно з сьогоdnішнім станом, коли ситуація не врегульована законодавчо (С. 6 дис.).

Здобувач доводить, що наявне і перспективне регулювання криптовалюти як нематеріального блага суперечить реальній правовій природі даного активу і не забезпечує учасників відповідних правовідносин ефективними засобами правового захисту (С. 6 дис.).

Автор обґрунтував висновок про доцільність визнання: готівкових фіатних грошей і паперових цінних паперів – речами; цифрових готівкових фіатних і нефіатних грошей, інших віртуальних активів (крім централізованих віртуальних валют і токенизованих активів) – іншим майном; безготівкових фіатних грошей, цифрових безготівкових нефіатних грошей (централізовані віртуальні валюти) – майновими правами (стор. 211 дис.).

Автор обґрунтовує доцільність внесення змін до ст. 192 ЦК України і пропонує нормативно визначити: поняття грошей (грошових коштів) як особливого об'єкту цивільних прав, який за згодою учасників цивільних правовідносин або внаслідок вказівки закону виконує функції міри вартості товарів, робіт, послуг, а також засобів обігу, платежу і нагромадження; перелік видів грошей – фіатні (національна та іноземна валюта; прирівняні до фіатних електронні гроші, виражені в національній валюті України або іноземній валюті); нефіатні (цифрові приватні гроші, не виражені в національній валюті України або іноземній валюті). Цифрові приватні гроші (віртуальні валюти) можуть бути децентралізованими (криптовалюта) та централізованими (інші віртуальні валюти). За формою існування в Україні допускається обіг таких

грошей: фізичних готівкових – у вигляді банкнот та монет; цифрових готівкових – у вигляді захищеного засобами криптографії цифрового виразу вартості у одно- або дворангових віртуальних мережах; безготівкових – у вигляді прав вимоги фізичних або юридичних осіб до банківських установ та інших суб'єктів платіжних послуг, яким законом надано право вести рахунки у фіатних та централізованих нефіатних валютах і здійснювати переказ грошових коштів. (стор. 213 – 214 дис.)

Загалом структуру дисертаційного дослідження Логойди В. М. необхідно визнати вдалою. Це, у свою чергу, надало можливість забезпечити повноту та всебічність розкриття автором предмета дослідження.

Аналіз змісту опублікованої анотації підтверджує її відповідність основним положенням, що викладені в тексті дисертації. Анотація та текст дисертації оформлено відповідно до вимог, встановлених Міністерством науки і освіти України.

З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності у повному обсязі

Дисертація Логойди В. М. містить посилання на використані ним у дисертаційному дослідженні джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, інших відомостей; автором дотримані вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну і достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи дослідження.

У представленій до захисту дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень, щоб могли постановити під сумнів самостійний характер виконаної роботи.

Оцінка новизни представлених результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукової обґрунтованості

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на дисертаційному рівні здійснено комплексно-теоретичний і практичний аналіз криптовалют як об'єкту цивільних прав, визначено перспективи розвитку

законодавства в цій сфері, а також систематизовано одержані результати. Наукові дослідження з питань криптовалют як об'єкта цивільних прав проводилися раніше, однак, представлені дисертантом положення та висновки відрізняються новизною та цілісністю, що свідчить про власний вклад автором у науку.

Значення дослідження для науки і практики

Результати дисертаційного дослідження зможуть бути використані для подальших наукових розробок правової конструкції криптовалюти як об'єкта цивільних прав, вдосконалення національного законодавства та практики його застосування, для підготовки підручників, навчальних посібників, а також у нормотворчій діяльності.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані у дисертації відображено у 9 публікаціях, три з яких у виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань, затверджених МОН України, дві у зарубіжних фахових виданнях, чотири у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях і заходах.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Основні положення дисертації відображають належний рівень виконання здобувачем поставленого наукового завдання та оволодіння методологією наукової діяльності.

У ряді випадків автор веде полеміку, аналізує думки вчених із приводу криптовалют як об'єкта цивільних прав, визначає власну позицію з цього приводу.

Дисертантом проаналізовано значну частину існуючої вітчизняної літератури з розглянутої теми, було використано закордонні джерела.

Усі ці теоретичні положення були належним чином критично проаналізовані здобувачем і на цій основі зроблені пропозиції удосконалення теорії і практики криптовалют як об'єкта цивільних прав.

Здобувач обґрунтував наукові положення, висновки і рекомендації, які належним чином висвітлюють наукове завдання, передбачене дисертацією.

Загалом ступінь наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації достатній. Вони зроблені на належному науковому рівні. Тому можна стверджувати, що робота є завершеною науковою працею, а висновкам, зробленим у дисертації, властиві необхідні ознаки новизни.

Рецензована дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі науки цивільного права, які в сукупності розв'язують важливу наукову проблему криптовалют як об'єкта цивільних прав.

Наведене вище свідчить про набуття Логойдою В. М. теоретичних знань і компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. Бажано пояснити обґрунтовані автором висновки про класифікацію та правову природу об'єктів цивільних прав у ст. 177 ЦК України в частині безготівкових грошей та електронних цінних паперів (із віднесенням їх до майнових прав, а не рухомих речей) (стор. 7, 27). Наскільки такий підхід сприятиме більш ефективному здійсненню та захисту цих об'єктів цивільних

прав, враховуючи неможливість поширення правового режиму речей, у тому числі й використання щодо цих об'єктів речово-правових способів захисту? Яка мотивація використання такого підходу в умовах поширення в європейських країнах цивільного права тенденції до широкого розуміння речей, до яких зазвичай відносять також гроші та цінні папери? У цьому контексті автор слушно зазначає, що «...існує потреба або введення в цивільне законодавство поняття «ідеальної (безтілесної) речі – *res incorporales*», або необхідність, в рамках існуючого підходу до поняття речі, ...віднесення безготівкових грошей до майнових прав, а цифрових грошей – до іншого майна (стор. 98 дис.).

2. Бажано почути позицію автора щодо співвідношення та правової природи безготівкових грошей та децентралізованої віртуальної валюти (криптовалюти) як особливої форми грошей. У першому випадку автор пропонує відносити безготівкові гроші до «майнових прав, а не рухомих речей...» (стор. 27 дис.), а криптовалюту – до «іншого майна» (стор. 6 дис.). Можливо, варто, з урахуванням визначальних функцій грошей, визначити їм місце в одній підгрупі – майнові права, або інше майно чи речі, а не в різних – майнові права та інше майно, відповідно?

3. Бажано додатково пояснити позицію автора щодо переліку кваліфікаційних (обов'язкових) ознак криптовалюти. Із запропонованого автором визначення такими ознаками криптовалюти вбачаються такі: (1) відкритий вихідний код, заснований на технології розподіленого реєстру або подібній технології ; (2) використання як міри вартості та засобів обігу, платежу і збереження вартості (стор. 6 дис.). З огляду на це, чи не є зазначення на «відкритий програмний код» суто технологічною, а не юридичною ознакою цього поняття, оскільки остання полягає в можливості контролювати цей віртуальний актив? Як така ознака («відкритий програмний код») співвідноситься з передбаченою Законом і поширеною у світовій практиці ознакою «зберігання або адміністрування чи ключів віртуальних активів»? Чи доцільно обмежувати поняття криптовалюти виключно технологіями

розподіленого реєстру, з огляду на існування цифрових грошей на основі централізованих реєстрів (наприклад, Е-гривня НБУ тощо)? Якщо криптовалюта не буде виконувати функції засобу платежу та/або засобу обігу (як наразі має місце в законодавстві України), яка її правова природа – квазі-криптовалюта тощо; З огляду на те, що криптовалюта фактично прирівняна до категорій цифрова одиниця вартості та електронний засіб обігу, єдиним призначенням якої є здійснення розрахунків між суб'єктами відповідних відносин, відсутній єдиний емітент криптовалюти і притаманні їй власні одиниці обліку (наприклад, 1 BTC), визнається такими учасниками відповідних правовідносин у розрахунках між собою за цивільно-правовими зобов'язаннями, а отже може використовуватися як замітник фіатних грошей при здійсненні платежів, чи не варто юридично визнати приватно-грошову природу криптовалюти як приватних грошей (одиниця вартості та засобом обліку), а відтак – як майно, на яке поширюється правовий режим речі, якщо інше не передбачено законом або впливає із сутності криптовалюти, зокрема, для цілей нарахування і сплати податків криптовалюту доцільно розглядати як нематеріальний актив?

4. Потребує пояснення обґрунтоване автором поняття інформації як «...будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді і призначені для комунікації між людьми стосовно фактів, речей, ідей та понять в рамках певного контексту» (стор. 27 дис.). Здобувач пропонує зазначене поняття інформації передбачити в ст.200 ЦК України шляхом доповнення цієї статті призначенням цього об'єкта цивільних прав. З огляду на те, що в цьому випадку інформація визначається як об'єкт цивільних прав, потребує уточнення запропонованого визначення в частині «призначені для комунікації між людьми стосовно фактів, речей, ідей та понять в рамках певного контексту». Зокрема, за якими критеріями можна кваліфікувати, що певна інформація призначена для комунікації між людьми і що означає «в рамках певного контексту»? Для цілей розуміння інформації як об'єкта цивільних прав заслуговує уваги поділ на просто інформацію як загальнодоступне благо та інформація, яка становить певне [майнове] благо для

учасників цивільних відносин. Можливо, в цьому контексті варто удосконалювати розуміння інформації, передбачене ст. 200 ЦК України? Бажано почути позицію автора з цього приводу.

Загальний висновок

Загалом дисертаційна робота Логойди Володимира Михайловича «Криптовалюти як об'єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій науково обґрунтовано теоретичні положення порівняльно-правового аналізу криптовалют як об'єкту цивільних прав.

Дисертація на тему «Криптовалюти як об'єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, оформлена у відповідності до вимог п. п. 22–24 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року), а її автор – Логойда Володимир Михайлович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право, галузь знань 08 – право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри
цивільного права Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Роман МАЙДАНИК

